

Dôchodkové poistenie a penzijné fondy

Igor Melicherčík, Gábor Szűcs

Hodnotenie predmetu a literatúra

- 50% hodnotenia: prezentácia na vybranú tému
- 50% hodnotenia: ústna skúška

Témy na referáty (dvojice)

- Dôchodkové systémy v rôznych štátoch (Nemecko, Veľká Británia, Švédsko, Dánsko, Holandsko, USA, Austrália, Nový Zéland, ...)
- Prezentácia vybraných publikácií

Literatúra

- Prezentácie
- T. Cipra: Penze – kvantitatívny prístup

Zdroje pre zabezpečenie v starobe

Štát

Tento zdroj je dominantný

Prerozdeľuje príjmy a služby v čase a medzi rodinami

Rodina

Tento zdroj je stále menej udržateľný

Hlavne starostlivosť

Trh

Zhodnocovanie úspor v dôchodkových fondoch

História dôchodkových systémov

V minulosti sa problém zabezpečenia v starobe týkal len zlomku populácie

Podiel starších ako 60/celá populácia v roku 1900

Veľká Británia: 6%, Francúzsko: 12%

Staroba často znamenala chudobu

História dôchodkových systémov

Prvé náznaky – Tontiny

17.-18. storočie vo Francúzsku a Holandsku

Pôžička štátu, úrok sa rozdeľuje medzi žijúcich

→ Tontina sa podobá anuite

18.-19. storočie

Niektorí štátni úradníci

Nesystematické zamestnávateľské schémy

Prvé systematické dôchodkové systémy

Otto von Bismarck, Nemecko, 1889

- Fondový systém, príspevky zamestnancov aj zamestnávateľov
- Na dôchodky prispieval aj štát
- Robotníci s trvalým zamestnaním
- Vyplácal sa až od 70 rokov

System odkopírovaný v Rakúsko-Uhorsku (1906), Československu (1924)

Dôchodky závislé na výške príspevkov

Prvé systematické dôchodkové systémy

Iný prístup: len pre chudobných

Dánsko (1891)

Podobne:

Nový Zéland, Austrália, Veľká Británia, Francúzsko, Švédsko, Holandsko

Wiliam Beveridge – Veľká Británia, 1942

- Celoplošné dôchodky na úrovni sociálneho minima
- Nezávislé na výške pracovného príjmu
- Len na odstránenie chudoby
- Najväčšia zodpovednosť ostáva na jednotlivcoch

Reformy dôchodkových systémov

Pri štarte dôchodkových systémov boli príspevky zdrojom príjmu

Neskôr začal počet príjemcov rásť

→ Dôchodkové systému začali byť deficitné

Reformy

- Zvýšenie dôchodkového veku – veľmi efektívny nástroj
- Zameranie sa na chudobných – vyrovnanie úrovne dôchodkov
- Podpora vlastných úspor – znižovanie angažovania štátu

Dôchodkový systém na Slovensku

Zákon č. 461/2003 Z. z. (Zákon o sociálnom poistení)

Celkové dôchodkové poistenie: 28,75% z hrubej mzdy

Príspevky na starobné dôchodky:

18% z hrubej mzdy

z toho 14% zamestnávateľ, 4% zamestnanec

Invalidné dôchodky:

6% z hrubej mzdy

z toho 3% zamestnávateľ, 3% zamestnanec

Rezervný fond: 4,75% z hrubej mzdy (zamestnávateľ)

Dve verzie starobného dôchodku

1. možnosť: len prvý pilier → celý dôchodok rieši štát

2. možnosť: kombinácia prvého a druhého piliera

V takom prípade sa o časť dôchodku starajú súkromné spoločnosti:

- Dôchodkové správcovské spoločnosti (DSS) – akumulčná fáza
- Poistovne - deakumulčná fáza

→ Časť príspevkov na starobné dôchodky je posunutá do DSS

Delenie príspevkov na starobné dôchodky

Momentálny stav: I. pilier / II. pilier: 13% : 5%

Nový prístup: I. pilier / II. pilier: 17,75% : 5%

K príspevkom do I. piliera sa pripočítajú príspevky do rezervného fondu

Dôvod: rezervný fond sa v skutočnosti používa na dôchodky z I. piliera

História

- Do 1.9.2012: 9%(+4,75%) / 9%
- Od 1.9.2012 do 31.12.2016: 14%(+4,75%) / 4%
- Od 1.1.2017 každý rok: I. pilier -0,25%, II. pilier +0,25%
- Koniec úpravy: 1.1.2024 → I. pilier / II. pilier: 12%(+4,75%) / 6%

Čo je I. pilier?

I. pilier: Pay As You Go (PAYG) systém

Priebežný systém: z vyzbieraných príspevkov sa vyplatia súčasné dôchodky

Výška dôchodku:

$$D = POBM \times ODP \times ADH$$

POMB: priemerný osobný mzdový bod

ODP: obdobie dôchodkového poistenia

= obdobie, keď sa platilo dôch. poistenie + obdobie invalidity, ...

ADH: aktuálna dôchodková hodnota

Priemerný osobný mzdový bod

$$\text{POMB} = \frac{\sum_i \text{OMB}_i}{\text{Dĺžka rozhodujúceho obdobia}}$$

OMB_i = osobný mzdový bod v kalendárnom roku i
= podiel celkovej osobnej hrubej mzdy v kalendárnom roku i
a 12-násobku priemernej hrubej mzdy podľa ŠÚ

Rozhodujúce obdobie = obdobie, kedy sa platilo dôchodkové poistenie

Obdobie starostlivosti o dieťa do 6 rokov:

Poistenie platí štát zo 60% priemernej hrubej mzdy $\rightarrow \text{OMB}_i = 0,6$

Úprava POMB

POMB z intervalu [1, 1,25]: bez úpravy

Úprava vysokých POMB

POMB z intervalu [1,25, 3]: $POMB \rightarrow 1,25 + (POMB - 1,25) \times 0,68$

POMB > 3: POMB $\rightarrow$ 3

$\rightarrow$ Vysoké hodnoty POMB sa znižujú

Úprava nízkych POMB

POMB < 1: POMB $\rightarrow$ POMB + (1 - POMB) x 0,2

$\rightarrow$ Nízke hodnoty POMB sa zvyšujú

Aktuálna dôchodková hodnota (ADH)

Úlohou AHD je nastaviť úroveň dôchodkov

Pre rok 2020: ADH = 13,6361 EUR

Každoročne sa zvyšuje podľa rastu miezd (podľa tretích kvartálov predošlých rokov)

ADH(2019) = 12,6657

Priemerná mzda $\frac{3}{4}$ 2019 = 1068

Priemerná mzda $\frac{3}{4}$ 2018 = 992

$$13,6361 = 12,6657 \times \frac{1068}{992}$$

Kalibrácia dôchodkového vzorca

$$D = POBM \times ODP \times ADH$$

Predpokladajme $POBM = 1$ ... dôchodca zarábala priemernú mzdu
 $ODP = 40$ ... pracoval 40 rokov (napr. od 24 do 64 rokov)

$$D = 1 \times 40 \times 13,6361 = 545,44 \text{ EUR}$$

$$D/W_{2019} = \frac{545,44}{1068} = 0,51$$

→ Štartovací dôchodok je kalibrovaný na 50% poslednej mzdy

Miera náhrady (replacement rate)

Miera náhrady = prvý dôchodok / posledná mzda

$$R = \frac{D_{\text{prvy}}}{Mzda_{\text{posledna}}} = \frac{POMB \times ODP \times ADH}{Mzda_{\text{posledna}}}$$

→ Zvyšovanie ADH udržiava úroveň novopriznaných dôchodkov

Je to prirodzená miera:

Pri odchode do dôchodku ma zaujíma, akou životnou úrovňou v porovnaní s pracovnou kariérou budem pokračovať

Úroveň priemerných dôchodkov

Priemerný dôchodok k 31.12.2019: 460,36 EUR

Priemerná mzda $\frac{3}{4}$ 2019: 1068 EUR

Priemerný dôchodok/Priemerná mzda = $460,39/1068 = 43,10\%$

Prečo je miera náhrady priemerného dôchodku nižšia?

Dôvodom je spôsob zvyšovania dôchodkov (indexácia)

Indexácia

Zvyšovanie priznaných dôchodkov

Používajú sa 3 druhy

- Indexácia rastom miezd
- Indexácia infláciou
- Švajčiarska indexácia (priemer rastu miezd a inflácie)

Čo je spravodlivé?

U nás: **Dôchodcovská inflácia**

Rast miezd > Inflácia

→ Úroveň dôchodku (v porovnaní s priemernou mzdou) postupne klesá

Zásluhovosť

$$D = POBM \times ODP \times ADH$$

- Viac prispievam, viac dostávam
- Nie je to celkom lineárne (pôvodne bolo)

Je to spravodlivé?

- Bohatší žijú dlhšie → chudobní ich dotujú
- Matky počas starostlivosti o dieťa do 6 rokov OMB = 0,6
  - Je to spravodlivé? Vychovávajú budúcich platiteľov

Základná bilančná rovnica priebežného systému

$$N_P \times c \times E_W = N_D \times E_D$$

N_P : počet pracujúcich

N_D : počet dôchodcov

E_W : priemerná mzda

E_D : priemerný dôchodok

c : sadzba príspevkov

Po úprave:

$$\frac{E_D}{E_W} = c \frac{N_P}{N_D}$$

Dôsledok bilančnej rovnice

$$\frac{E_D}{E_W} \leq c \frac{N_P}{N_D}$$

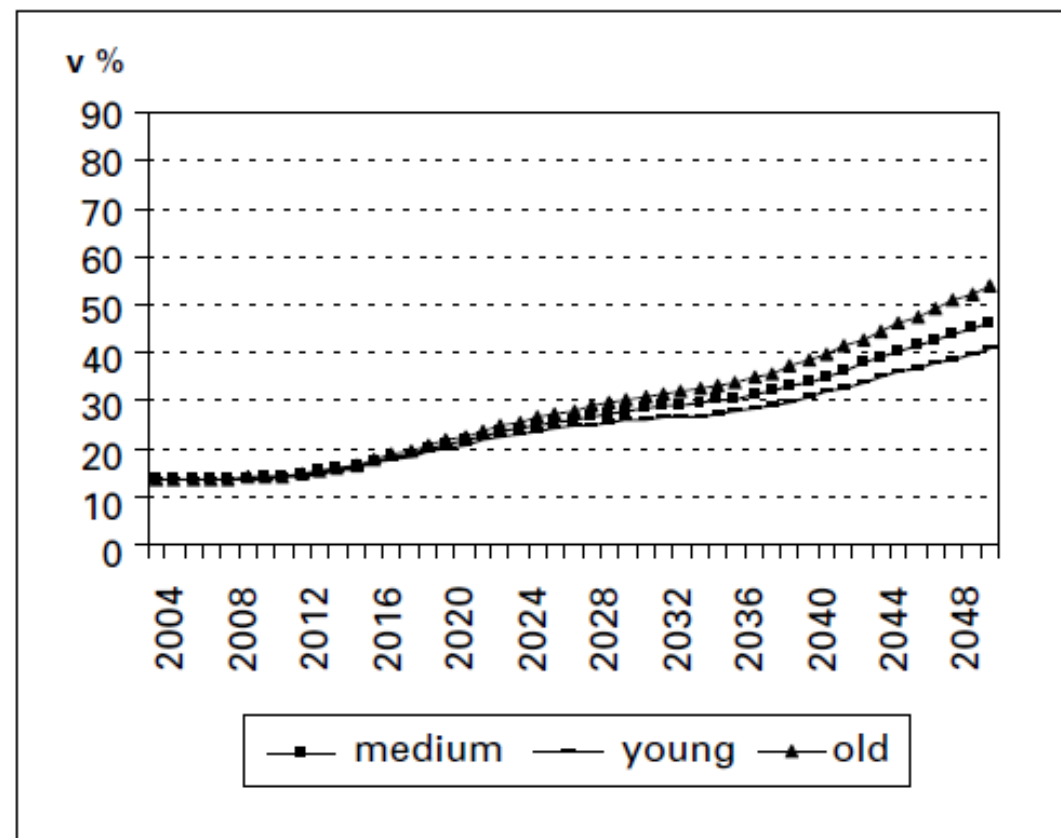
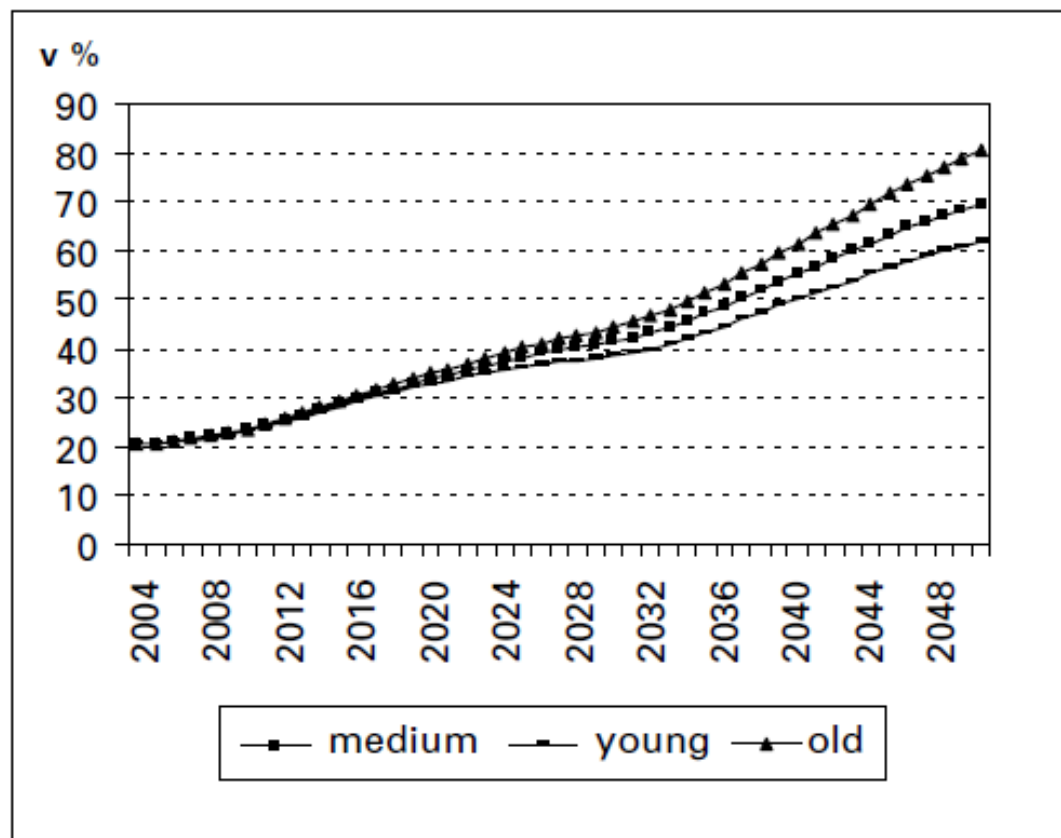
Ak nerovnosť neplatí, systém je deficitný!

Napr. ak $N_P \leq N_D$ (to nám podľa demografických prognóz reálne hrozí),
potom $E_D/E_W \leq c$

V súčasnosti $c = 18\%$ (22,75%)

→ Pri vyrovnanej bilancii by dôchodky v budúcnosti boli podstatne nižšie

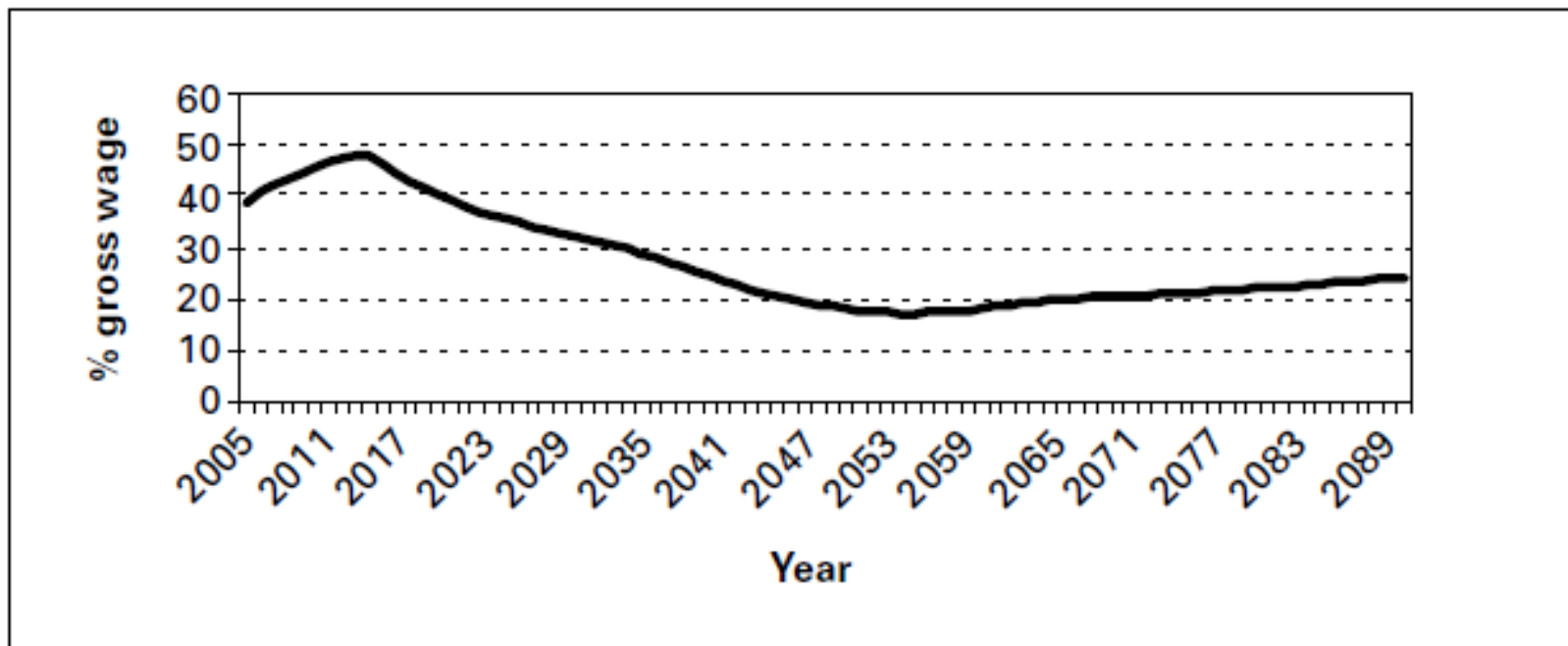
Očakávaný demografický vývoj

Závislosť: pomer $>60/18-60$ (vľavo), pomer $>65/18-65$ (vpravo)

Pomer počtu starých a mladých sa zmení viac než 3x!

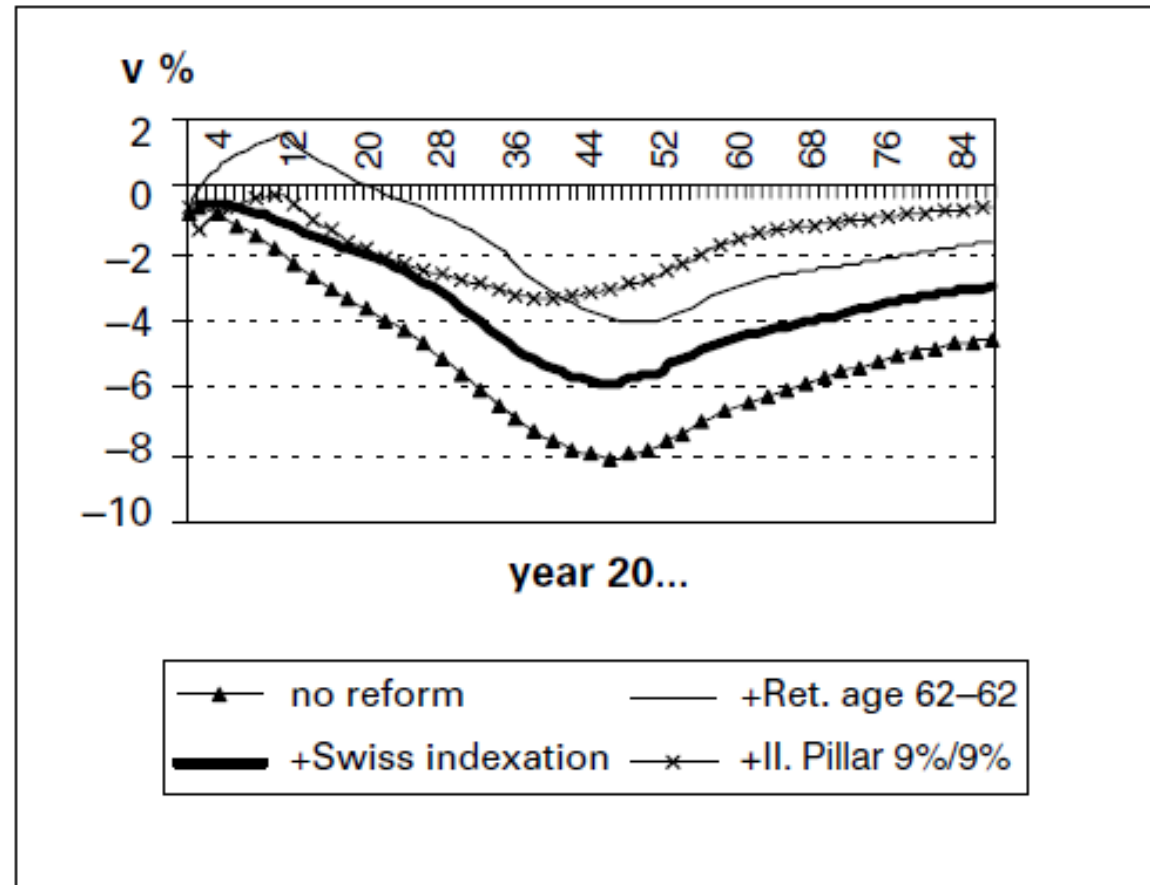
Priemerný dôchodok pri vyrovnanej bilancii

Priemerný dôchodok za predpokladu nulového deficitu a dôchodkového veku 62 rokov

Očakávaný deficit dôchodkového systému SR

Očakávaný deficit dôchodkového systému na Slovensku v %HDP.
Zdroj (aj predošlé grafy): Melicherčík, Ungvarský (2004)

Dôchodok pri kombinácii I. a II. piliera

Príspevky I. + II. pilier: spolu 18% z hrubej mzdy

História delenia: 9/9 → 14/4 (2012) → ... postupne (2017-2024) → 12/6

V roku 2020: 13/5

Dôchodok z I. piliera sa úmerne kráti

Pre účely krátenia sa k druhému pilieru pripočíta príspevok do rezervného fondu (4,75%)

→ v roku 2020 pomer (pre účely krátenia) $17,75/5 = 71/20$

Typické použitie úspor z II. piliera

Kúpa doživotnej anuity
(môžu všetci)

Nasporená suma S

Doba dožitia pri veku 62 rokov: 20 rokov (podľa ŠÚ)

Približný výpočet: ročne $S/20$, mesačne $S/240$

Nech napr. $S = 10\,000$ EUR

→ mesačný dôchodok 41,67 EUR

Akú výšku úspor môžeme očakávať

Predpokladajme príspevok 6% z hrubej mzdy

Dobu sporenia 40 rokov

Predpokladajme, že fond vie úročiť úspory rastom nominálnych miezd

→ $40 \times 6\% = 240\%$ → konečná výška úspor 2,4 ročného platu

→ Pri 20-ročnom vyplácaní mám $2,4/20 = 12\%$ náhradu

Krátený I. pilier: $50\% \times 16,75\%/22,75\% = 36,81\%$ náhrada

Spolu I. + II. pilier: $12\% + 36,81\% = 48,81\%$ náhrada

→ **Nie viac ako samostatný I. pilier!**

Výpočet anuity presnejšie

I. Melicherčík, G. Szűcs, I. Vilček: Investment Strategies in Defined-Contribution Pension Schemes. (2015)

Reálna výška úspor pri 40 rokoch sporenia, 6% príspevku: 2-3 ročné platy
Hodnota 1 vyplácanej do smrti (1/12 mesačne):

$$a_x^{(12)} = \left(\sum_{k=1}^{\infty} {}_k p_x (1+i)^{-k} \right) + \frac{11}{24}$$

${}_k p_x$: pravdepodobnosť, že osoba vo veku x bude žiť ešte k rokov

i : technická úroková miera

11/24: úprava vzorca pri mesačnom vyplácaní

Výpočet anuity presnejšie

Miera náhrady z II. piliera:

$$M_{II.} = \frac{d_T}{a_x^{(12)}}$$

d_T : počet nasporených ročných plátov

d_T/i	0.00 %	0.50 %	1.00 %	1.50 %	2.00 %	2.50 %	3.00 %
2.0	0.11	0.11	0.12	0.13	0.13	0.14	0.15
2.5	0.13	0.14	0.15	0.16	0.17	0.17	0.18
3.0	0.16	0.17	0.18	0.19	0.20	0.21	0.22
3.5	0.19	0.20	0.21	0.22	0.23	0.24	0.26
4.0	0.21	0.23	0.24	0.25	0.27	0.28	0.29

Miery náhrady pre rôzne úrovne úspor a technickej úrokovej miery

Výber výnosu

Všetci sporitelia si môžu namiesto kúpy anuity vyberať raz ročne výnos

Výhoda: úspory sú stále majetkom sporiteľa

Aký výnos potrebujem, aby som nahradil výpadok I. piliera?

Chýba asi 14%

Ak mám nasporených 2,4 ročného platu

$$2,4 \times r = 14\%$$

$$\rightarrow r = 14\% / 2,4 = 5,83\%$$

$\rightarrow$ Ak chcem mať úplnú istotu, je to problém!

Hranica voľného použitia úspor z II. piliera

Zákon o dôchodkovom sporení č. 43/2004, paragraf 33, 33a

Podmienka: súčet ostatných dôchodkov > referenčná suma

Referenčná suma: priemerný starobný dôchodok k 30.11. predch. roka

Pre rok 2020: 464,60 EUR

Dve oficiálne možnosti:

- **Dočasný dôchodok**
- **Programový výber**

Programový výber však ponúka možnosť vybrať si celú čiastku

→ V realite voľné použitie

Dočasný dôchodok

- **Tri možnosti: 5, 7, 10 rokov**
- **Vypláca sa len počas života!**

Naše výpočty pre úspory vo výške 3 ročných platov:

Vek sporiteľa	Dĺžka poberania dôchodku		
	5	7	10
62	0.582531	0.424495	0.306572
65	0.585222	0.427396	0.309856
70	0.592627	0.435173	0.318641
75	0.605422	0.449637	0.336611
80	0.637331	0.484904	0.377393

→ **Nevyplatí sa to** (najmä do veku 70 rokov)

Dôvod: nízke úrokové miery, nízka úmrtnosť

Podnety pre programový výber

Najlepšie vybrať celú sumu → voľné použitie

- Rezerva pre mimoriadne udalosti
- Vyberanie výnosu z fondu podľa vlastného výberu
- Rezerva pre prípad potreby dlhodobej starostlivosti
- Poistenie dlhodobej starostlivosti
- Anuita manželov
- Ponechanie dedičstva
- ...

Sporiaca fáza II. piliera

Príspevok $x\%$ z hrubej mzdy Sociálna poisťovňa posunie do DSS

Pre rok 2020: $x = 5\%$

Dôchodkové správcovské spoločnosti:

- Allianz - Slovenská dôchodková správcovská spoločnosť, a.s.
- NN dôchodková správcovská spoločnosť, a.s.
- VÚB Generali dôchodková správcovská spoločnosť, a.s.
- Dôchodková správcovská spoločnosť Poštovej banky d.s.s., a.s.
- AXA d.s.s., a.s.

Výplatná fáza II. piliera

- Výnos z investovania vypláca DSS
- Programový výber vypláca DSS
- Doživotný a dočasný dôchodok je poistný produkt → životná poisťovňa

Zoznam životných poisťovní, ktorým bola udelená licencia:

- Allianz – Slovenská poisťovňa, a.s.
- Generali Poisťovňa, a.s.
- *Union poisťovňa, a.s. (len do 1.1.2020)*

Fondy v DSS

Každá DSS povinne spravuje:

- **Dlhopisový garantovaný fond**
- **Akciový negarantovaný fond**

Ako funguje garancia?

- Počíta sa Aktuálna hodnota dôchodkovej jednotky (*AHDJ*)
- Sledované obdobie 1.1.roku $x \rightarrow$ 1.1. roku $x + 10$
- Ak $AHDJ_{x+10} < AHDJ_x$, musí DSS doplniť

$$\left(\frac{AHDJ_{x+10}}{AHDJ_x} - 1 \right) \times \text{priemerná NAV v období } [x, x + 10]$$

Poplatky v sporiacej fáze

- Poplatok za správu účtu – maximálne 0,3% NAV ročne
- Poplatok za vedenie účtu – maximálne 1% z príspevkov
- Poplatok za zhodnotenie majetku

$$O_t = K \times NAV_t \times \left(\frac{AHDJ_t}{\max_{s \in [t-3Y, t-1]} AHDJ_s} - 1 \right)$$

O_t : poplatok za zhodnotenie

Platí: $K \leq 0,1$

Povinný podiel v garantovanom fonde

Je nebezpečné mať úspory investované v akciách tesne pred dôchodkom
Ceny akcií môžu prudko klesnúť

→ Zákon o dôchodkovom sporení (§ 92) povinný podiel v gar. fonde:

- 52 rokov: najmenej 10%
- 53 rokov: najmenej 20%
- ...
- 61 rokov: 100%

S písomným súhlasom sporiteľa možno tento podiel znížiť o polovicu

Ďalšie pravidlá sporenia

- Sporiť je možné v najviac dvoch fondoch
- Ak sporiteľ spori v dvoch fondoch, jeden z nich musí byť garantovaný
- V ľubovoľnom čase možno preniesť časť prostriedkov medzi fondami
- Príspevky možno ľubovoľne deliť medzi fondy
- Vstup do II. piliera je možný do 35 rokov

Minimálny dôchodok

Základná podmienka: 30 rokov dôchodkového poistenia

Výška: 33% z priemernej mzdy 2 roky dozadu

31-39 rokov → každý rok + 2% životného minima

40 a viac → za každý rok + 3% životného minima

Pri účasti v II. pilieri sa pomerne kráti!

→ II. pilier nie je vhodný pre nízkopříjmové skupiny!

Počet rokov dôchodkového poistenia	33 % priemernej mesačnej nominálnej mzdy za rok 2018 (1013 EUR)	% ŽM 2019	percentuálne vyjadrenie sumy ŽM	Minimálny dôchodok po zaokrúhlení (EUR) 2020
30	334,29	-	-	334.30
31	334,29	2%	4.204	338.50
32	334,29	4%	8.408	342.70
33	334,29	6%	12.612	347.00
34	334,29	8%	16.816	351.20
35	334,29	10%	21.02	355.40
36	334,29	12%	25.224	359.60
37	334,29	14%	29.428	363.80
38	334,29	16%	33.632	368.00
39	334,29	18%	37.836	372.20
40	334,29	21%	44.142	378.50
41	334,29	24%	50.448	384.80
42	334,29	27%	56.754	391.10
43	334,29	30%	63.06	397.40
44	334,29	33%	69.366	403.70
45	334,29	36%	75.672	410.00
46	334,29	39%	81.978	416.30
47	334,29	42%	88.284	422.60
48	334,29	45%	94.59	428.90
49	334,29	48%	100.896	435.20
50	334,29	51%	107.202	441.50
...	...	...		

Literatúra

Zákon č. 461/2003 Z. z. (Zákon o sociálnom poistení)

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2003-461>

Zákon č. 43/2004 Z. z. (Zákon o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov)

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2004-43>

Sociálna poisťovňa

www.socpoist.sk

Literatúra

Články: Černý, Kilianová, Melicherčík, Szúcs, Ševčovič, Ungvarský, Vilček
[3], [4], [8], [9], [13], [14], [15]

<http://www.iam.fmph.uniba.sk/institute/melichercik/publikacie.html>

Šebo, Melicherčík, Mešťan, Králik

Aktívna správa úspor v systéme starobného dôchodkového sporenia,
Wolters Kluwer, Bratislava, 2017, ISBN 978-80-8168-692-4